

Burchardt, Jerzy

Czas śmierci Witelona i schyłek jego życia w świetle dokumentu z r. 1295 oraz innych świadectw XIII-XIV w.

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 21/2, 281-287

1976

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Jerzy Burchardt
(Wrocław)

CZAS ŚMIERCI WITELONA I SCHYŁEK JEGO ŻYCIA W ŚWIETLE DOKUMENTU Z R. 1295 ORAZ INNYCH ŚWIADECTW XIII—XIV w.

Dotychczasowe wiadomości o schyłku życia Witelona, pierwszego polskiego badacza przyrody, matematyka i filozofa, ograniczały się do ostatniej informacji z jego życia, zawartej w dokumencie księcia śląskiego i pana na Wrocławiu, Henryka IV Probusa, datowanym z Oleśnicy 10 lipca 1275 r.¹ oraz do tzw. wspominków warmińskich za zmarłych, zleconych wikariuszom z wikarówki św. Piotra i Pawła we Fromborku testamentem fundatora, proboszcza katedry fromborskiej, Henryka de Sonnenberch, rodem z Wrocławia². W dokumencie oleśnickim książę śląski stwierdził rezygnację swego wasala, komesa Mikołaja z przydomkiem Brus, pochodzącego z rodu Odrowążów, z wszelkich praw rodowych do Żórawiny na Śląsku i przekazał tę wieś w posiadanie magistrów Witelonowi — kanonikowi wrocławskiemu, który odebrał ją w imieniu kapituły wrocławskiej. Spośród czterech Żórawin, leżących nad rzeką — nazywaną wówczas Żórawiną³, a dzisiaj Żórawką, dopływem Słęzy — tylko późniejszy Wilków, zwany od XV w. do dziś — z pominięciem epizodu hitlerowskiego — Wilkowicami, był majątkiem kapituły katedralnej wrocławskiej, co daje identyfikacji pewność niemal absolutną. Tzw. wspominki warmińskie z testamentu proboszcza katedry fromborskiej zawierają imiona osób, za dusze których testator polecał modlić się wikariuszom: magistra Witelona, Filipa, Levolda, Konrada z Borowa. Daty tych świadectw pozwalają na przyjęcie tezy, że śmierć Witelona nastąpiła między dniem 10 lipca 1275 r. a dniem 27 maja 1314 r.

Tymczasem odnaleziony przeze mnie, choć zachowany w XVIII-wiecznym, a więc późnym, ale za to sumiennym odpisie Samuela B. Klozego z XVI-wiecznego kopiařa, tzw. *liber tornalis*, dokument fundacyjny ołtarza św. Marcina w katedrze wrocławskiej⁴, wnosi do

¹ Jerzy Burchardt: *Związki Witelona z Wrocławiem*. „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka” Wrocław 1974 nr 4 s. 445—456, gdzie na s. 455—456 znajduje się wydanie tego dokumentu.

² *Codex diplomaticus Warmiensis oder Regesten und Urkunden zur Geschichte Ermlands*. I. Band hrsg. von Carl Peter Woelky und Johann Martin Saage. Mainz 1860 nr 195 s. 333—334, testament proboszcza katedralnego we Fromborku, Henryka de Sonnenberch, z dnia 27 maja 1314 r. Por. też Jerzy Burchardt: *Witelo, pierwszy polski przyrodnik, matematyk i filozof (XIII w.)* „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” Warszawa 1975 nr 1 s. 22.

³ Józef Domański: *Nazwy miejscowe dzisiejszego Wrocławia i dawnego okręgu wrocławskiego*. Warszawa 1967 s. 113—114.

⁴ Archiwum Państwowe Miasta Wrocławia i Województwa Wrocławskiego we Wrocławiu. Zbiór Samuela B. Klozego nr 106 (*liber tornalis*), s. 51—53.

chronologii życia Witelona nowy i ważny element, tj. bardzo prawdopodobny *terminus ante quem* jego śmierci i dzięki temu daje możliwość zacieśnienia okresu schyłku jego życia, tak że przedział czasowy — w którym najprawdopodobniej nastąpiła jego śmierć — zostaje zredukowany z 39 do 17 lat. Z tych względów zostaje on opublikowany w aneksie do niniejszego artykułu.

Wystawcą dokumentu był biskup wrocławski, Jan Romka, który w nim potwierdził w dniu 30 czerwca 1295 r. fundację dziekana katedry wrocławskiej, magistra Andrzeja, stanowiącą, by z dochodów wsi kanonickiej Żórawiny czyli Wilkowa wpłacać na rzecz księdza obsługującego ołtarz świętych Marcina, Mikołaja i Gotarda w katedrze wrocławskiej corocznie 4 marki srebra i zobowiązał tego księdza do odprawiania co tydzień przy owym ołtarzu trzech mszy. Z treści dokumentu dowiadujemy się też, że to poprzedni biskup przekazał wieś Andrzejowi⁵. Wiemy zaś skądinąd, że poprzednikiem Jana Romki na stolicy biskupiej we Wrocławiu był Tomasz II z rodu Zarębów, zmarły w dniu 15 marca 1292 r.⁶ A zatem wprowadzenie Andrzeja w posiadanie Żórawiny czyli Wilkowa musiało się odbyć przed tą właśnie datą. Wsie kanonickie w zasadzie stanowiły majątek niezbywalny⁷ zwłaszcza tam, gdzie biskupami byli rygorystyczni wykonawcy i znawcy prawa kanonicznego w rodzaju obydwu Tomaszów wrocławskich. Nie wiemy też nic o tym, by Witelo uzyskał godność prałata czy został ukarany za

Oryginał *liber tornalis* znany był w XIX w. wydawcy *Schlesische Regesten* Colmarowi Grünhagenowi. Kopia Klozego, o formacie foliału, reprodukuje całą zawartość tego XVI-wiecznego kopiařa i zawiera odpisy dokumentów z lat 1271—1518. Na moją prośbę została ona odszukana przez p. dra Eugeniusza Kobzdaję, kierownika działu w Archiwum Państwowym we Wrocławiu i za zgodą dyrektora Archiwum, p. dra Jerzego Pabisza, została mi łaskawie udostępniona wraz ze zgodą na publikację. Obydwu wymienionym Panom składam za to serdeczne podziękowanie.

⁵ Ibidem, *Johannes, dei gratia episcopus Wratislaviensis presentibus litteris profiteamur...*, quod... *magister Andreas, decanus nostre ecclesie cathedralis, petivit...*, ut sibi... *in uilla canonica que Sorouina siue Wilcow uulgarı nomine nuncupatur, quam ipse ab antecessore nostro nudam se asserit recepitse, liceret ducentes oves... assignare...*

⁶ Tadeusz Silnicki: *Dzieje i ustrój kościoła katolickiego na Śląsku do końca w. XIV*. Warszawa 1953 s. 192. Colmar Grünhagen: *Regesten zur schlesischen Geschichte*. I. Band, Th. 3 Wrocław 1875 s. 165.

⁷ Wsie kanonickie stanowiły beneficja kapituł, a ich posiadacze, kanonicy kapitułni, mieli tylko prawo użytkowania dóbr beneficjum. Zob. R. Naz: *Propriété ecclésiastique*. W: *Dictionnaire de droit canonique*, publié sous la direction de R. Naz. t. VII Paris 1965 s. 369. Wprawdzie G. Mollat: *Chapitres des chanoines*. W: *Dictionnaire de droit canonique*. t. III Paris 1942 s. 431—433 wymienia przypadki, gdy kanonik mógł zostać pozbawiony beneficjum (prebendy), tym niemniej wszystkie te przypadki noszą piętno poważnych przestępstw kryminalnych i moralnych, których z reguły nie popełniłby świadomy ich konsekwencji magister prawa kanonicznego. Nie wiemy też nic o ślubach zakonnych Witelona, które również groziłyby odebraniem prebendy przez kapitułę. Także godności prałackie w katedrze wrocławskiej były po powrocie Witelona z Pragi obsadzone, więc nie miał on możliwości uzyskać nominacji na prałata, co mogłoby prowadzić do wymiany beneficjów. Nieznane są też na Śląsku XIII w. cesje czy rezygnacje z beneficjum, czy w ogóle jakiegó wymiany prebend między kanonikami. W tej sytuacji jest mało prawdopodobne, by Witelo utracił swą prebendę — Żórawinę (Wilkowice) przed śmiercią. W tym miejscu pragnę serdecznie podziękować panu prof. drowi Leszkowi Winowskiemu, wrocławskiemu prawnikowi — kanonikowi, za wskazówki bibliograficzne i za niektóre cenne informacje.

jakieś przestępstwo z zakresu prawa kanonicznego, za co groziło odebranie uposażenia. Żórawinę mógł z dużym prawdopodobieństwem posiadać do końca życia. Gdyby te przesłanki przyjąć, to byłoby bardzo prawdopodobne, że Tomasz II przejął był Żórawinę po zmarłym Witelonie i dopiero potem nadał ją Andrzejowi jako prebendę kanoniczną. A zatem można by wnioskować, że śmierć Witelona nastąpiła między 10 lipca 1275 r. a 15 marca 1292 r.

Świadectwa autobiograficzne zawarte w liście Witelona *De causa primaria poenitentiae in hominibus et de natura daemonum* prowadzą prostą drogą do tezy, że po powrocie z Paryża, a przed wyjazdem do Padwy, Witelo był plebanem i nauczycielem w Legnicy⁸. Również uzyskane w r. 1275 po powrocie z zagranicy stanowisko kanonika kapituły katedralnej wrocławskiej w niczym nie sprzeciwiało się powrotowi do stolicy zachodniego Śląska na posadę plebana i nauczyciela. O prawo nauczania w szkole legnickiej Witelo musiał i uważał za stosowne walczyć, o czym świadczy charakterystyczna jego wypowiedź w wyżej wymienionym liście⁹. Godność scholastyka katedralnego w Wrocławiu była w tym czasie obsadzona przez Gerlacha, więc dla ambitnego uczonego pozostała znana mu szkoła parafialna św. Piotra w Legnicy, którą postanowił podnieść na wyższy niż dotychczas poziom. Witelo nauczał w Padwie na fakultecie artium, miał więc doświadczenie pedagogiczne i uzasadnione prawo do ubiegania się o wzmiankowane stanowisko¹⁰. Zdaje się, i w tym sądzie reprezentuję stanowisko A. Birkenmajera¹¹, że nauczanie w szkole legnickiej nie tylko gramatyki, ale także logiki i filozofii przyrody (Arystotelesa) mogło być wprowadzone przez nauczyciela o najwyższych wówczas kwalifikacjach i wiedzy, a takim na całym Śląsku, a zapewne i w Polsce, był tylko Witelo. Wiemy zaś z treści dokumentu z dnia 31 grudnia 1309, że następca Jana Romki, biskup wrocławski Henryk z Wierzbna, nie tyle wprowadził nauczanie tych przedmiotów, ile je przywrócił, i to w wyraźnej sprzeczności z zakazami swych poprzedników¹². Wydaje się, że zakazy nauczania sztuk wyzwolonych nie mogły nastąpić między wiosną r. 1275 (moment powrotu Witelona do kraju) a połową roku 1284, bo w latach 1275—1283, kiedy wszechwładny, legalistyczny i despotyczny biskup wrocławski — Tomasz II Zareba — w pełni regulował sprawy szkolne swej diecezji, nikt nie odważyłby się na podniesienie programu szkoły św. Piotra w Legnicy do poziomu niższego wydziału uniwersyteckiego; dopiero od połowy maja 1284 r. po jesień r. 1287, gdy przebywał on na wygnaniu, wypędzony przez księcia śląskiego i pana na Wrocławiu, Henryka IV Probusa, mógł się Witelo pokusić o wprowadzenie nauczania logiki i filozofii przyrody, z zakresu których przywiózł z pewnością ze sobą rękopisy z Italii. W tych latach znaczna część kleru śląskiego, tak polska jak niemiecka, popierała księcia przeciwko biskupowi i została przez Tomasza obłożona klątwą. Dopiero ugoda z Henrykiem pod murami Raciborza i powrót biskupa do rządów

⁸ Jerzy Burchardt: *Witelo, pierwszy polski przyrodnik...* s. 18.

⁹ Ibidem, zwłaszcza zaś przypisy 19 i 20.

¹⁰ British Museum Sloane 2156 f. 154 v: *in otio temporis paschalis, cum non gravabar lectionibus nec audiendis nec legendis...*

¹¹ Aleksander Birkenmajer: *Witelo, le plus ancien savant silésien. „Studia Copernicana”* T. IV Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk 1972 s. 420.

¹² Jerzy Burchardt: *Witelo, pierwszy polski przyrodnik...* s. 22, zwłaszcza zaś przypis 45.

diecezją umożliwiły stopniową restytucję jego absolutnej władzy nad klerem i likwidację wszelkiego rodzaju wykroczeń. Ten stan przejściowy mógł się przeciągnąć nawet do końca jesieni 1288 r., kiedy to po raz pierwszy po powrocie z wygnania Tomasz udał się do Legnicy i w jej okolicach rozsądzał spory między plebanami i rycerstwem¹³. Wtedy to zapewne nastąpił jego stanowczy zakaz nauczania artium w legnickiej szkole św. Piotra, pierwszej, choć jeszcze nielegalnej szkole akademickiej w Polsce, na poziomie niższego wydziału średniowiecznych uniwersytetów europejskich. Jeżeli za A. Birkenmajerem przyjmiemy, że Witelo urodził się około 1230 r., to w chwili Tomaszowego zakazu zbliżałby się do sześćdziesiątki¹⁴. Zrujnowanie swego programu szkolnego przeżył więc najwyżej o trzy lata. Henryk z Wierzbna mówi jednak wyraźnie o zakazach nie poprzednika, lecz poprzedników¹⁵. A zatem także Jan Romka ponowił, już po śmierci Witelona, zakaz Tomaszowy wobec następców uczonego w legnickiej szkole. Dopiero w r. 1309 kolejny biskup wrocławski, Henryk z Wierzbna, reaktywował na krótko nauczanie artium w szkole św. Piotra¹⁶, znajdował się wówczas jednak w ostrym konflikcie z papieżem i niebawem miał stanąć przed sądem papieskim w Awinionie. Jego zezwolenie na nauczanie gramatyki, logiki i filozofii przyrody nadeszło nie w porę. Sąd awinioński nad protektorem uczelni, zdezawuowanie przez papieża szeregu aktów prawnych biskupa, a także i to, że właściwy inicjator nowego programu szkolnego, magister Witelo, nie żył już od lat kilkunastu, sprawiły, że w r. 1309 kurs artium przetrwał nie lata, ale miesiące. Nie mógł utrzymać się w Legnicy. Kilkuletni areszt i pokuta Henryka z Wierzbna w dalekim Awinionie spowodowały, że wrócił on do Wrocławia już innym człowiekiem, który nie tylko odciął się od swych dawnych zuchwałych inicjatyw, lecz także pierwszy w historii Polski zapalił stosy dla heretyków. Wiek XIII na Śląsku z jego zainteresowaniami przyrodniczymi, zaszczyconymi przez Witelona i jego poprzedników — magistrów medycyny na dworach książęcych i biskupich — minął, już dawno i bezpowrotnie.

Aneks

Liber tornalis nr 106, s. 51—53.

30.VI.1295. Wratislaviae. Jan, biskup wrocławski, zatwierdza fundację dziekana katedry wrocławskiej, magistra Andrzeja, stanowiącą, że odtąd z dochodów wsi kanonickiej, Żórawiny czy Wilkowa, będzie opłacany kapłan obsługujący ołtarz świętych Marcina, Mikołaja

¹³ Colmar Grünhagen: *Regesten zur schlesischen Geschichte*. I. Band, Th. 2, Wrocław 1875 nr 2092, tj. dokument biskupa Tomasza II z dnia 1 grudnia 1288 r.

¹⁴ Aleksander Birkenmajer, op. cit. s. 417.

¹⁵ F. W. Schirrmacher: *Urkundenbuch der Stadt Liegnitz und ihres Weichbildes bis zum Jahre 1455*. Liegnitz 1866 nr 29, z dnia 31 XII 1309: *prohibicione aliqua non obstante, si qua a quodam praedecessorum nostrorum episcoporum, ut accepimus, emanavit*.

¹⁶ Ibidem, należy przy tym podkreślić, że nauczanie logiki i filozofii przyrody, na jakie Henryk z Wierzbna zezwolił, bynajmniej nie należało do programu szkoły katedralnej, a tym bardziej nie wchodziło do programu szkoły parafialnej. Przedmiotów tych niewątpliwie nauczano na niższych wydziałach uniwersyteckich, tj. wydziałach sztuk wyzwolonych (*artium*).

i Gotarda w katedrze wrocławskiej i zobowiązuje tego kapłana do odprawiania co tygodnia przy owym ołtarzu trzech mszy.

In nomine domini amen. Quoniam rei geste series in, notitiam uenire non potest congrue futurorum, nisi uallata fuerit litterarum munimento, ideo nos Johannes, dei gratia episcopus Wratislaviensis, presentibus litteris profiteamur et in publicam deferimus notionem, quod uir prouidus et discretus, magister Andreas, decanus nostre ecclesie cathedralis, petiuit a nobis humiliter et obtinuit precum instantia deuotarum, ut sibi pro salute anime sue ac remedio peccatorum in uilla canonica que Sorouina siue Wilcow uulgari nomine nuncupatur, quam ipse ab antecessore nostro nudam se asserit recepissee, liceret ducentas oues, quatuor equos pro aratro et seminibus ad idem sufficientibus, duas uaccas, octo sues, anseres decem et pullos uiginti nomine dotis perpetue assignare, de qua uilla taliter informata ministro altaris sanctorum Martini, Nicolai et Gothardi confessorum in predicta ecclesia nostra cathedrali quatuor marce argenti monete et ponderis usualis in omnem euentum et sine contradictione qualibet a possessore predictae uille annis singulis, due uidelicet in festo sancti Martini et due in die sanctorum Philippi et Iacobi apostolorum persoluantur. Si uero per iniuriam uel negligentiam uel quouis alio modo, dotem eandem contingeret deperire, uilla tamen et possessor eiusdem ad solutionem dicte pecunie nihilominus teneatur. Instituendus uero ad officium idem altare per episcopum Wratislaviensem, qui pro tempore fuerit, actu presbyter esse debet uicariam unam habens uel qui possit et debeat infra annum ad sacerdotium promoueri. Hic predicto magistro Andrea uiuente apud idem altare per se uel per alium, si debilis aut impeditus fuerit, tres missas, duas pro peccatis et unam de beata Virgine leget qualibet septimana, defuncto autem eo omnes tres missas pro defunctis ipsius nomine teneatur. Quod si negligens in hoc inuentus fuerit uel remissus, ipso amoto predictum alteri uolenti et potenti officium predictum exequi liberaliter conferatur. Si uero possessor dicte uille predictas quatuor marcas non soluerit singulis annis ex (nunc)¹⁷ tunc post elapsum anni per nostram sententiam quam ex (nunc)¹⁸ ferimus in his scriptis ab ingressu ecclesie sit suspensus. Volens tamen prefatus decanus supradicti altaris redditus ampliare, hortum suum apud sanctum Mauritium prope Wratislaviam situm cum redditibus ex ipso provenientiibus ministro eiusdem altaris liberaliter assignauit, possessioni memorate uille dictus dominus decanus tamen non renunciat, paratus annis singulis, quibus sepedictam uillam tenuerit, pensionem soluere supradictam. Quas donationes et ordinationes, cum sint iuste, pie ac legitime facte, ratas et gratas habentes, cum consensu capituli nostri confirmamus et ut firme perpetuo et illibate permaneant, sigillo nostro et capituli nostri predicti litteras presentes fecimus communiri. Actum et datum Wratislaviae II Kalendas Iulii, Anno Domini M^oCC^oXC^o quinto. Presentibus dominis: Vito cantore, Nicolao custode, Petro cancellario, Petro preposito et magistro Iacobo scolastico ecclesie sancte Crucis, Johanne preposito Lanchiciensi, Henrico Legnicensi et magistro Miroszlao Glogouiensi archidiaconis, Stephano, Arnaldo, magistro Martino, Ianussio, Waldcone, Henrico procuratore nostro et Boguscone de Michalow canonicis Wratislaviensibus et aliis multis.

¹⁷ Uzupełnienie przepisywacza z XVIII w., dra Samuela B. Klosego.

¹⁸ Ibidem.

E. Vyphardm

ДАТА СМЕРТИ ВИТЕЛОНА И ПОСЛЕДНИЕ ГОДЫ ЕГО ЖИЗНИ В СВЕТЕ ДОКУМЕНТА ОТ 1295 ГОДА И ДРУГИХ СВИДЕТЕЛЬСТВ XIII - XIV ВЕКОВ

Между последней известной датой из жизни Вителона, т.е. 10 июня 1275 г., когда Силезский князь и Господин Вроцлава, Генрик IV Прибус, отдал ему во владение Журавину, со временем называемую Вильковом и Вильковицами под Вроцлавом (см. статью автора — *Связи Вителона с Вроцлавом*, "Собутка" 1974 г. 4 стр. 454—456), и варминским завещанием от 13 мая 1314 года, в котором приходский ксендз фромборского собора, Генрик де Зунненберх, родом из Вроцлава, приказал местным викариям молиться за душу магистра Вителона (см. Макс Перлбах: — *Max Perlbach: ur schlesischen Geschichte aus Ermland und Danzig*. „Zeitschrift des Vereins für Geschichte und Altertum Schlesien 1910 т. 44 стр. 258), зияла до того времени пропасть в биографии Вителона почти 39 лет. В настоящее время, хотя дата смерти Вителона еще не определена даже приблизительно, в свете документа вроцлавского епископа Яна Ромки (см. Государственный архив во Вроцлаве, собрание С. Б. Клоэ — копия либер торналис документ № 106), выставленного 30 июня 1295 года для магистра Анджя, декана кафедры Вроцлавской и нового хозяина Журавины, т.е. Вилькова, стало почти наверным, его предыдущий хозяин его, магистр Вителон тогда уже умер, когда епископ Томаш II родом из Зарембов управлял Вроцлавской епархией. Документ Яна Ромки, опубликованный автором как приложение к настоящей статье, предполагает новую дату смерти Вителона, т.е. дату смерти епископа Томаша II, день 15 марта 1292 года, Таким образом последние годы жизни автора Оптики (*Perspectivorum libri decem*) сократились на 22 года и Вителон должно быть умер в период от 10 июля 1275 г. до 15 марта 1292 года, к сожалению этот период еще распространяется на протяжении 17 лет.

Во второй половине XIII века легницкая приходская школа Св. Петра претерпела изменения от *trivium* в школу по обучению предметам из области университетских наук. А. Биркенмайер связывал ее развитие с личностью Вителона. Исходя из тезиса известного историка науки, автор пробует установить момент, когда Вроцлавский епископ запретил в этой школе преподавать предметы, выходящие за рамки *trivium*. По мнению автора этот запрет исходил от Томаша II, который издал его под конец 1288 года после своего возвращения из ссылки, продолжавшейся несколько лет, пребывая в Легнице.

J. Burchardt

LA DATE DE LA MORT DE WITELON ET LE DÉCLIN DE SA VIE
À LA LUMIÈRE D'UN DOCUMENT DE 1295 AINSI QUE
D'AUTRES TÉMOIGNAGES DES XIIIe—XIVe SIÈCLES

Jusqu'à présent, il y avait une lacune biographique de presque 39 ans entre le 10 juillet 1275, c'est-à-dire la dernière date connue de la vie de Witelone où le duc de la Silésie et le seigneur de Wrocław, Henri IV Probus, lui a donné Zórawina appelée plus tard Wilków et Wilkowice aux environs de Wrocław (vide l'article de l'auteur intitulé *Związki Witelona z Wrocławiem* [Les liaisons de Witelone avec Wrocław]. „Sobótka" 1974 n° 4 pp. 454—456) — et le 27 mai 1314, c'est-à-dire la date du testament de Warmia où le curé de la cathédrale de Frombork, Henri de Sunnenberch d'origine de Wrocław, a demandé aux vicaires locaux de prier Dieu pour l'âme du maître Witelone (vide Max Perlbach: *Zur schlesischen Geschichte aus Ermland und Danzig*. „Zeitschrift des Vereins für Geschichte und Altertum Schlesiens" 1910 Vol. 44 p. 258).

A nos jours, bien que la date de la mort de Witelo ne soit pas encore, même approximativement, connue, on peut constater qu'à la lumière du document de l'évêque de Wrocław, Jan Romka (*vide* les Archives Nationales à Wrocław — Collection S. B. Klose, *liber tornalis* — la copie, document n° 106), délivré le 30 juin 1295 au maître Andrzej, doyen de la cathédrale à Wrocław et nouveau propriétaire de Zórawina, c'est-à-dire de Wilków, il est presque sûr que le précédant propriétaire de ce bénéfice, maître Witelo, était déjà mort quand l'évêque Tomasz II de la famille Zaręba gouvernait du diocèse de Wrocław. Le document de Jan Romka, publié par l'auteur, comme le supplément du présent article, présente le nouveau *terminus ante quem* de la mort de Witelo, c'est-à-dire le 15 mars 1292, date du décès de l'évêque Tomasz II. De cette façon, la période finale de la vie du créateur de l'Optique (*Perspectivorum libri decem*) serait raccourcie de 22 ans et la mort de Witelo devrait avoir lieu entre le 10 juillet 1275 et le 15 mars 1292, donc malheureusement dans un grand intervalle temporel de presque 17 ans.

Dans la seconde moitié du XIIIe siècle, l'école paroissiale St. Pierre à Legnica a subi le développement de simple *trivium* jusqu'à l'enseignement des disciplines du domaine des *artes* universitaires. A. Birkenmajer liait ledit développement avec la personne de Witelo. L'auteur du présent article prend comme le point de départ la thèse de l'éminent historien de la science et essaye de fixer le moment où l'évêque de Wrocław a interdit à ladite école l'enseignement des disciplines qui dépassaient les limites de *trivium*. D'après l'auteur, cette interdiction a été faite par Tomasz II à la fin de l'automne 1288, pendant son séjour à Legnica, après le retour de l'exil de quelques années.